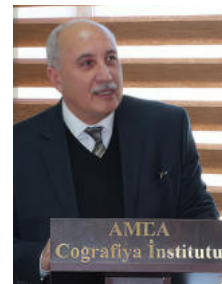

AĞDAM RAYONU: GEOLOJİ QURULUŞU, MİNERAL SƏRVƏTLƏRİ VƏ PERSPEKTİVLƏRİ

RƏŞİD FƏTƏLİYEV

*AR ETN akad. H.Əliyev ad. Coğrafiya İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi, geologiya-mineralogiya üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent*

ÖN SÖZ

Ağdam rayonu Azərbaycanın işğal olunmuş rayonları arasında ən böyük rayon idi, burada o zaman təxminən 143 min əhali yaşayırdı, ərazisi 1094 kv.km idi və rayonda 124 kənd vardı. Mənfur qonşularımız Ağdam şəhərini, bütün Ağdam rayonunu amansızcasına dağıdıb yerlə-yeksan etmişdilər, şəhərdə yarıuçuq Cümə məscidindən savayı salamat bir bina qoymamışdılar, onu da öz çirkin məqsədləri üçün istifadə edirdilər. Hətta şəhəri bu vəziyyətdə görən xarici jurnalistlər onu “Qafqazın Hirosiması” adlandırmışdı. Bu, ermənilərin hansı “mədəniyyətə”, əxlaqa malik olduqlarının bariz nümunəsidir. Niyyətləri aydın idi: türk, azərbaycanlı izlərini bu yerlərdən silmək, onların buralarda yaşamaq istəklərinə maksimum mane olmaq. Olmadı. 44 günlük savaş meydanında Ordumuz öz sözünü dedi. Ali Baş Komandan İlham Əliyevin başçılığı altında Müzəffər Ordumuz Ermənistan ordusunu darmadağın etdi və Qarabağın xeyli hissəsi, o cümlədən Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Hadrut rayonu və Şuşa şəhəri işğalçılardan təmizləndi. 30 il Qarabağda at oynatmış erməni ordusu müqavimətin mənasız olduğunu anlayıb, tam təslim oldu və işğalda olan digər üç rayonumuzu - Ağdam, Kəlbəcər və Laçını döyüşsüz, bir güllə atmadan qeyd-şərtsiz qaytarmağa məcbur oldular. Və nəhayət, 2023-cü ilin sentyabrın 20-də birgünlük lokal antiterror əməliyyatı nəticəsində bütün Qarabağ ərazisində Azərbaycan dövlətinin suverenliyi tam bərqərar oldu.

Müzəffər Ordumuzun əsgər və zabitlərinə, Ali Baş

Komandanımıza minnətdarlığımız sonsuzdur. Onlar öz müqəddəs vəzifələrini şərəf və ləyaqətlə yerinə yetirdilər. İndi növbə bizimdir: fəhləsindən tutmuş aliminə, kəndlisindən tutmuş mühəndisinə, iş adamından tutmuş dövlət qulluqçusuna qədər hamımız düşmənin tərəfindən dağıdılmış, viran qoyulmuş o yerləri dirçəltmək, yenidən cənnətə çevirmək üçün hərə əlindən gələni əsirgəmməməli, quruculuq-bərpa işlərinə öz kiçik də olsa töhfəsini verməlidir.

Bu sahədə elmi işçilərin də töhfəsi, onun əməyinin məhsulu olan məqalədir, kitabdır və s. “Yer və İnsan” jurnalı vasitəsilə diqqətinizə təqdim etdiyim bu məqalə, elmi işçi olaraq, mənim işğaldan azad olunmuş Ağdam rayonunda aparılan bərpa-quruculuq işlərinə növbəti kiçik bir töhfəmdir. Təhlükəsizliyi nəzərə alaraq, (ərazilər minalardan tam təmizlənməyib) hələlik Qarabağda, o cümlədən Ağdam rayonu ərazisində çöl tədqiqat işləri aparmaq mümkün olmasa da, məqaləni hazırlayarkən mövcud ədəbiyyat materiallarından və o zamankı şəxsi müşahidələrim və elmi işimin nəticələrindən istifadə edilmişdir. İllər öncə elmlər namizədi adına almaq üçün hazırladığım və uğurla müdafiə etdiyim dissertasiya işinin mövzusu da elə bu rayonun adı ilə bağlıdır - “Ağdam antiklinorisinin mis-porfir filizləşməsi və onun əmələgəlmə xüsusiyyətləri” adlanırdı.

Ağdam rayonunun ərazisi geoloji-tektonik baxımdan Kiçik Qafqaz dağ-qırıq sisteminin Artvin-Qarabağ meqazonasının cənub-şərq segmentinə daxil olub, Lök-Qarabağ zonası ilə Orta Kür dağarası çökəkliyinin

bitişik hissəsini əhatə edir və mürəkkəb geoloji-tektonik quruluşa malikdir. Bu strukturlar arasında sərhəd cavan çöküntülər altında gömülmüş Kiçikqafqazönü dərinlik yarılmaları boyu keçir. Rayonun geoloji quruluşunda qırıxıqlığa məruz qalmış, müxtəlif istiqamətli tektonik qırılmalarla parçalanmış və intruziv kütlələrlə yarılmış Orta-Üst Yura, Təbaşir və Dördüncü Dövr yaşlı çökmə, vulkanogen və metamorfik əmələgəlmələr kompleksi iştirak edir (Şəkil 1,2).

Tektonika. Artvin-Qarabağ meqazonası struktur qalxım olaraq Qarabağ ərazisində cənub-şərq qurtaracağı ilə təmsil olunur və burada onun geoloji quruluşunun əsas elementləri kimi ikinci dərəcəli strukturlar – Lök-Qarabağ, Göyçə-Həkəri və Qafan struktur zonaları çıxış edir. Onlardan Ağdam rayonu ərazisinin geoloji quruluşunda əsasən Lök-Qarabağ zonasının kompleksləri iştirak edir.

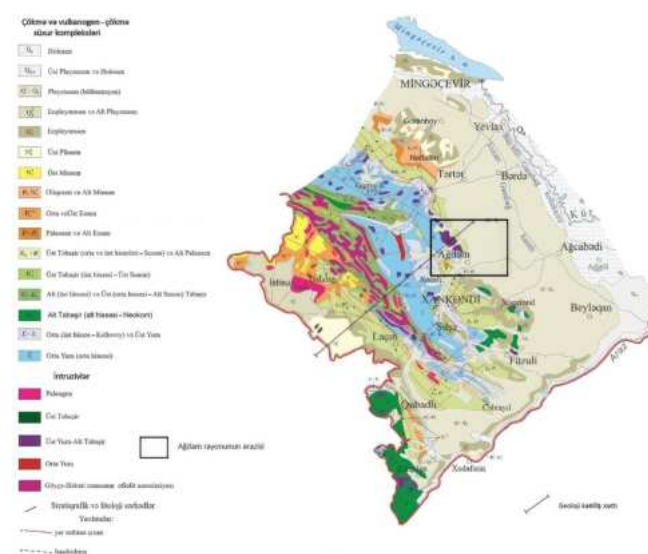
Lök-Qarabağ zonası kulisvarı yerləşmiş antiklinal və sinklinal strukturlardan ibarət olan mürəkkəb qırıxıqlıq-blok sistemidir. Onun quruluşunda Mezozoyun, qismən də Paleogenin vulkanogen, vulkanogen-çökmə və çökmə süxur kompleksləri, həmçinin müxtəlif tərkibdə intruziv əmələgəlmələri iştirak edirlər. Bu zona Azərbaycan hüdudlarında Orta Kür dağarası çökəkliyinin cənub – qərb kənarı boyu 270 km-dən artıq məsafəyə (Ağdam rayonu ərazisində təxminən 20-30 km) uzanır və cənub-şərqdə zonanın Mezozoy kompleksi Aşağı Araz depressiyasının qitə molassları altına gömülür.

Lök-Qarabağ zonası özlüyündə bir neçə yarımozonaya ayrılır ki, onlardan da Ağdam rayonu ərazisinə uyğun gələn Orta Yura-Təbaşir yaşlı süxurlardan təşkil olunmuş Ağdam antiklinal qalxımını (antiklinoriumunu) və qismən də Xaçınçay-Xocavənd sinklinal çökəkliyini (sinklinoriumunu) qeyd etmək olar (Şəkil 3).

Ağdam antiklinoriumu şimal-şərqdən Kür çökəkliyi və cənub-qərbdən Xaçınçay-Xocavənd sinklinoriumu ilə əhatələnir. Ə.Ş.Şıxəlibəyli və Q.P.Kornevin (1959) məlumatlarına görə Ağdam şəhərinin cənub şərqində antiklinorium daralır və gömülür, onun nüvəsini təşkil edən Orta və Üst Yura çöküntüləri və onları yaran Canyataq (Mehmana) intruziv kompleksinin süxurları burada ancaq ayrı-ayrı sahələrdə üzə çıxırlar (Şəkil 4). Bu maqmatik süxurlar əksər hallarda Üst Təbaşirin və elə-

cə də Kür meqasinklinoriumu dolduran Pliosen-Dördüncü dövr çöküntüləri ilə örtülmüşdür. Antiklinorium asimmetrik xarakterə malik olub, şimal-qərb və köndələn istiqamətli qırılma və pozulmalarla mürəkkəbləşmişdir. Antiklinoriumun Qarqar çayı və Xonaşen çayı arasındakı cənub-şərq davamı Üst Yura çöküntülərindən təşkil olunmuşdur. Burada Şelli-Gülablı-Qarakənd kəndləri və Qaraçuq dağı xətti istiqamətində braxiantiklinal qırıxıq uzanır ki, bu da Təbaşir yaşlı süxurlarla doldurulmuş köndələn sinklinallar vasitəsilə patçalanmışdır.

Şimal-qərbdə antiklinori Üst Yuranın əhəngdaşları ilə doldurulmuş Elbəydaş sinklinalı vasitəsilə Murovdağ antiklinoriumundan ayrılır. Bundan cənub-şərqə doğru şərq istiqamətli mürəkkəb quruluşlu antiklinal struktur uzanır ki, onun da tağ hissəsində Bat yaşlı vulkanogen süxurlardan ibarət qat üzə çıxır. Ağdam antiklinoriumu cənub-şərq istiqamətində gömülərək, fasilələrlə Tərtərçayın orta axınından Araz çayına qədər uzanır və burada Aşağı Araz törəmə sinklinoriumunun altına daxil olur (R.N.Abdullayev,1963).

Şəkil 1. Qarabağ ərazisinin geoloji xəritəsi.

Xaçınçay-Xocavənd sinklinoriumu Ağdam və Qarabağ antiklinoriumu arasında yerləşir və Üst Yura və Təbaşir çöküntülərinin çıxışlarına görə sərhədləri müəyyən edilir. Sinklinorium Xaçınçayın Orta axınından başlayaraq cənub-şərq istiqamətində genişlənərək Aşağı Araz depressiyasına qədər uzanır. Sinklinorium

meratlardan, tuffitlərdən və tuflu qumdaşlarından ibarət piroklastik materialların qalınlığı 500-550 m təşkil edir (R.N.Abdullayev,1963). Lava fasiyasının süxurları isə zəif inkişaf etmişdir və kvars-porfir və diabaz porfir tərkibli kiçik qalınlıqlı örtüklərlə təmsil olunmuşdur.

Ağdam rayonu ərazisinin şimal-şərq və cənub-şərq hissələrinin bəzi yerlərində Təbaşir kompleksi kəsilişinin alt hissəsində karbonat, üst hissəsində isə terrigen-karbonat-tuf formasiyaları ilə təmsil olunan süxurları müşahidə edilir. Kompleksin qalınlığı şimaldan cənuba doğru 200-300 m-dən 1800 m-dək ardıcılıqla artır. Orta Kür çökəkliyi hüdudlarında Alt Təbaşirin buruq quyuları ilə açılmış vulkanogen-çökmə süxurlarının qalınlığı 1100-1200 m-ə çatır. Orta Kür əylməsinin hüdudlarında vulkanogen, terrigen-tufogen və karbonat formasiyaları ilə təmsil edilən Üst Təbaşir kompleksi buruq quyuları ilə bir çox sahələrdə açılmış və maksimal qalınlığı 2800 m təşkil edir.

Terrigen-karbonat, vulkanogen-çökmə və vulkanogen litofasiyalarda çıxış edən Paleogen törəmələri tədqiq olunan ərazinin qərbində Xaçınçay –Xocavənd sinklinorisində, cənub-şərq batımında isə Üst Təbaşir süxurlarını qeyri-uyğun örtən yalnız karbonat-terrigen tərkibli süxurlar müşahidə olunur.

Ağdam rayonu ərazisinin böyük hissəsini Dördüncü dövr (Pleistosen-Holosen) çöküntüləri təşkil edir, səthə çıxan qədim süxurlardan fərqli olaraq, onlar əsasən kontinental fasiyalı olub, şərqdən və cənub-şərqdən başlayaraq, dağətəyi düzənlikləri və çay dərələri boyunca dağlara doğru yayılaraq daxili çökəklikləri doldururlar.

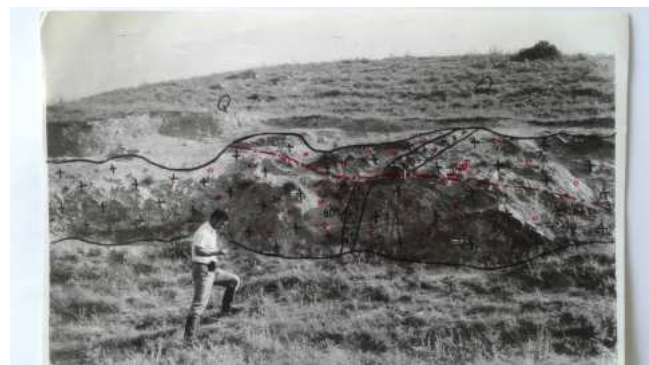
Maqmatizm. Ağdam rayonunun ərazisi Lök-Qarabağ zonası və qismən də Orta Kür çökəkliyini əhatə etdiyindən burada əsasən Mezozoy və qismən də Kaynozoy dövrlərində baş vermiş müxtəlif xüsusiyyətli maqmatik proseslərin məhsulları müşahidə edilir.

Mezozoy maqmatizmi Yura və Təbaşir dövrlərinə təsadüf edir. Yura maqmatizmi mürəkkəbliyi və intensivliyi ilə fərqlənir. Orta Yuranın gərgin adalarqövsü maqmatizmi Kiçik Qafqazın Lök-Qarabağ zonası və Orta Kür çökəkliyinin Kürdəmir-Saatlı zonasında bazalt-riolit, bazalt-andezit-dasit-riolit tərkibli vulkanogen süxurlar və plagioqranit intruzivlərlə təmsil olunur.

Gərginliyi ilə fərqlənən Gec Yura-Erkən Təbaşir

maqmatizmi prosesində Kiçik Qafqaz (Lök-Qarabağ və Qafan zonaları) və Orta-Kür əylməsinə əsasən bazalt, andezit, andezibazalt, daşıt, riolit tərkibli vulkanitlər, həmçinin qabbro-tonalit və qabbro-qranit intruziv kütlələri formalaşmışdır.

Ağdam rayonu ərazisində Gec Yura-Erkən Təbaşir maqmatizminin qabbro-tonalir formasiyası Canyataq (Mehmana) intruziv kompleksi ilə təmsil olunur. Canyataq qranitoid massivi Ağdam antiklinorisinin şimal-şərq qanadında yerləşir və eni ortalama 5 km olmaqla ümumqafqaz istiqamətində 15 km-ə qədər məsafəyə izlənilir. Intruzivin çıxışları tədqiqat rayonu ərazisinin şimal-qərb hissəsində, Xaçınçayın hər iki sahilində yer səthində müşahidə edilir (Şəkil 4). Kiçik Qafqazın eyni yaşlı bir çox intruzivlərindən fərqli olaraq, Canyataq intruzivi bir fazalı hesab edilir və əsasən banatit və tonalitlərdən ibarətdir. Intruziv massiv çoxlu sayda müxtəlif qalınlıqlı və uzunluqlu daykalarla yarılmışdır. Canyataq intruzivinin daxili və xarici təmaslarında bir neçə mis-porfir (Dəmirli, Xaçınçay), polimetal (Mehmana) və qızılı kvars damarları tipli filiz yatağı və təzahürləri aşkar edilmişdir.

Şəkil 4. Canyataq (Mehmana) intruzivinin yer səthində çıxışı. Canyataq k.

Gec Təbaşirdə güclü vulkanik aktivliklə müşayiət edilən maqmatizm Kiçik Qafqazın Lök-Qarabağ və Göyçə-Həkəri zonalarında və Kür çökəkliyində baş vermişdir. Belə ki, Kiçik Qafqazda vulkanizm bazalt-andezit-dasit-riolit, Kür çökəkliyində isə bazalt-andezit və traxibazalt tərkibi ilə səciyyələnir.

Hidrogeologiya. Qarabağ ərazisinin təbii hidrogeoloji rayonlara ayrılmasında əsas amil geoloji strukturdur və onun xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla region Dağlıq

(məsamə-çat suları) və Düzən (məsamə-lay suları) hidrogeoloji zonalarına (massivlərinə) bölünür. Ərazilərin iqlimi, relyef formaları, səth sularının paylanma xüsusiyyətləri və geoloji quruluşunun müxtəlifliyi buradakı hidrogeoloji şəraitin də fərqliliyinə səbəb olmuşdur. Bu bölgüyə uyğun olaraq, Ağdam rayonunun ərazisi hidrogeoloji xüsusiyyətlərinə görə əsasən Düzən, qismən isə Dağlıq zonanı əhatə edir.

Dağlıq zonada yeraltı suların yayılması hər hansı stratigrafik bölgüyə tabe olmayaraq, əsasən, aşınma zonaları və tektonik pozulmalarla əlaqədardır və müxtəlif yaşlı süxurların sululuğu onların litoloji tərkibi, çatlılığı və ərazinin drenlənmə şəraitindən asılıdır. Bu ərazilərin geoloji-hidrogeoloji xüsusiyyətləri yeraltı suların çoxsaylı enən və qalxan bulaqlar şəklində təzahür etməsinə şərait yaratmışdır. Bulaqlar Dördüncü dövrdən Orta Yurayadək bütün stratigrafik vahidlərlə əlaqədardır. Çatlı, bəzi sahələrdə karstlaşmış əhəngdaşlar daha çox sulu, vulkanogen süxurlar az, intruziv törəmələr isə çox zəif sululuğa malikdir.

Düzən zona içməyə yararlı yeraltı sularla zəngindir. Mənbələrini dağlıq zonadan götürən çayların dağətəyi düzənliklərdə bir-birinə qarışmış gətirmə konusları əksər hallarda böyük qalınlığa (300-500 m, bəzən 1500-2000 m) malik olan Üst Pliosen-Pleystosen və Holosen yaşlı allüvial, allüvial-prolüvial və allüvial-delüvial mənşəli qayma daşlar, çaqıl-çınqıllar, qum və qumcaqlar, gil və gilcələrdən ibarət çöküntülərdən təşkil olunmuşdur. Çayların gətirmə konuslarının baş hissələri, demək olar ki, 90-100% qəmbərli-çaqıllı süxurlardan təşkil olunmuşdur, bunlar kənarlarda 15%-ə qədər azalaraq, bəzən tamamilə qum, qumca, gilcə və gillərlə əvəz olunur.

Çayların gətirmə konuslarının baş hissələrində yeraltı sular vahid təzyiqsiz su horizontunu yaradır. Mərkəzi və kənar hissələrində litoloji kəsilişdə gil-gilcə laylarının və ya gilsaxlayan süxurların təzahürü ilə vahid su horizontu bilavasitə təzyiqsiz (qrunt) və bir neçə təzyiqli su horizontlarına bölünür.

Təzyiqsiz su horizontu zonanın bütün ərazisində yayılmışdır. Təzyiqsiz suların aynası gətirmə konuslarının baş hissələrində 60-80 m-dən, pazlaşma və boşalma zonalarında bir neçə santimetrədək dərinliklərdə qərarlaşır. Sukeçirici süxurların qalınlığı 3-4 m təşkil edir. Təzyiqsiz sulara qazılmış kəşfiyyat quyularının su sərfi

25-30 l/san-i keçmir, lakin əksər hallarda 3-5 l/san-dən 15-20 l/san-dək dəyişir. Təzyiqsiz sular pazlaşma və boşalma zonalarında sərfələri 0,1-0,3 l/san-dən 15-20 l/san-dək dəyişən çoxsaylı bulaqlarla təzahür edir.

Təzyiqli su horizontları – köklü süxurların çayların gətirmə konuslarının qırıntı materialı ilə kontakt zonasından bir neçə kilometr aşağıda yaranaraq, təzyiqsiz su horizontuna nisbətən məhdud ərazidə yayılmışdır.

Mineral-xammal ehtiyatları.

Hər hansı bir ərazinin faydalı qazıntıları, ilk növbədə, həmin yerin geoloji quruluşu, tektonik inkişaf tarixi və litoloji xüsusiyyətləri ilə əlaqədar olduğu üçün Ağdam rayonu ərazisinin qərb hissəsində əsasən filiz (metal), şərq hissəsində isə qeyri-filiz (qeyri-metal) yataq və təzahürlər formalaşmışdır.

Ağdam rayonunun inzibati ərazisi Kiçik Qafqaz meqantiklinorisinin cənub-şərqində yerləşir və struktur cəhətdən qərbdə Lök-Qarabağ və şərqdə Ön Kicik Qafqaz tektonik zonalarının təmasındakı bir hissəni əhatə edir. O üzdən rayon ərazisinin şərq və qərb hissələrinin fərqli geoloji quruluşa malik olması faydalı qazıntı yataqlarının yerləşməsində də özünü göstərmişdir. Belə ki, ərazinin qərb hissəsi, nisbətən dağlıq və dağətəyi sahələri geoloji cəhətdən Ağdam antiklinorisinə aiddir və burada əsasən Orta və Üst Yura yaşlı (Bat) vulkanik və onları yaran Təbaşir yaşlı turş intruziv süxurlar, şərq hissəsi isə Kür dağarası çökəkliyinə aid olduğu üçün burada əsasən IV Dövr çöküntü mənşəli süxurlar geniş yayılmışdır.

Ötən əsrin 1970-80-ci illərində Azərbaycan geoloqları tərəfindən Qarabağ filiz rayonunda Qızılbulaq mis-qızıl, Dəmirli mis (molibden)- porfir, daha əvvəllər isə Mehmana polimetal və s. yataqlar aşkar edilmişdi. İşğal dövründə ermənilər bu yataqları və eləcə də Qarabağdakı digər yataqlarımızı, o cümlədən, Kəlbəcərdəki Söyüdlü və Zəngiləndəki Vejnəli qızıl yataqlarımızı qanunsuz olaraq, həm də vəhşicəsinə talan etmişlər. Ağdam rayonu ərazisinin qərb hissəsi də oxşar geoloji quruluşa malik olduğu üçün gələcəkdə burada mis, qızıl və polimetal yataqlarının açılması ehtimalı böyükdür. Rayonda hələlik filiz yatağı aşkar edilməsə də bir neçə filiz təzahürünün mövcudluğu bu ehtimalı daha da gücləndirir.

Qarabağ filiz rayonunun mis-porfir filizləşməsi (Dəmirli yatağı, Ağdərə, Canyataq, Gülyataq, Boyəh-

mədli və Xaçınçay təzahürləri) bilavasitə Canyon (Mehmana) intruziv kompleksi ilə əlaqədar olub onun endo - və ekzokontaktlarında, kəskin hidrotermal dəyişmiş süxurlarda intişar tapmışdır.

Ağdam rayonu ərazisində mis (Cu) və molibden (Mo) filizləşməsi Canyon qranitoid massivinin cənub-qərb hissəsində, Yura (Bat) yaşlı vulkanogen süxurlarla təmas zonasında yayılmışdır və bu tip filizləşmənin əsas elementləri mis, molibden, bəzən isə qızıl və gümüşdən ibarətdir. Ayrı-ayrı sınaqlarda qızılın miqdarının 0,1-1,0 q/t, gümüşün isə 0,5-4,0 q/t-a qədər çatması ərazinin bu qiymətli metallara da perspektivli olmasını deməyə əsas verir.

Filiz rayonlaşdırmasına uyğun olaraq, rayon ərazisində aşkar edilmiş Xaçınçay, Boyəhmədli, Qazançı, Qalayçılar və Xıdırlı mis-porfir təzahürləri Xaçınçay filiz sahəsində yer alırlar.

Xaçınçay mis-porfir təzahürü Ağdam rayonunun Xaçındərbətli və Birinci Çullu kəndləri arasında, Canyon qranitoid intruziv massivinin cənub və cənub-qərb endo-və ekzokontakt zonalarında yerləşir. Təzahür bir sıra filizləşmə sahələrindən, o cümlədən, Duzlubulaq, Dağdağan, Qayatəpə və s. ibarətdir. Əsas filiz minerallarını pirit, xalkopirit, molibdenit, oksidləşmiş zonalarda isə hematit, limonit, malaxit və azurit təşkil edir. Misin miqdarı 0,1-1,2%, molibden isə - 0, 001-0,015% arasında dəyişir. Təzahür geoloji cəhətdən çox zəif öyrənilib və mövcud məlumatlar onu deməyə əsas verir ki, burada zəngin mis-molibden yatağının aşkar edilməsi perspektivi yüksəkdir.

Boyəhmədli mis-porfir təzahürü eyniadlı kəndin şimal-qərb hissəsində 802,5 m-lik yüksəkliyə yaxın ərazidə yerləşir. Belə fərz olunur ki, bu təzahür zəngin Dəmirli mis-porfir yatağının cənub-şərq davamıdır. Yataq ərazisi Canyon qranitoid massivinin kənar fasiyalarından ibarət olub, bir-birilə keçid təşkil edən kvartsli diorit, diorit –porfirit və sienit-porfiritlərdən təşkil olunmuşdur. Yer səthindəki qazmalardan götürülmüş sınaqlarda misin miqdarı 0,1-5,14%, molibden -0,001-0,007% arasında dəyişir. Bu təzahür də çox zəif öyrənilib və dərinliyə qazma işləri aparılırsa, burada Dəmirliyə bənzər yatağın aşkar edilməsi ehtimalı böyükdür.

Qeyri-filiz yataqlar. Ağdam rayonu ərazisi qeyri-filiz xammalı ilə zəngindir, burada çox böyük ehtiyatlara malik tikinti və inşaat materialları kifayət qədər

geniş yayılmışdır. Onlardan Şahbulaq mişar daşı, Gülablı üzlük daşı, Çobandağ, Boyəhmədli və Şahbulaq sement xammalı, Ağdam gil, Qarqarçay-1 Qarqarçay-2 və Xaçınçay qum-çınqıl yataqlarını misal göstərmək olar. Sement xammalı yataqlarının ümumi ehtiyatları 200 mln. tondan artıqdır ki, bu da gələcəkdə rayonda sement emalı zavodunun tikintisi üçün çox önəmlidir. 65 mln.kub metr ehtiyatları olan Şahbulaq mişar daşı yatağı nəinki, Ağdam rayonunun, eləcə də işğaldan azad olunmuş Qarabağın digər rayonlarında aparılan tikinti-quruculuq işlərinə böyük töhfələr verə bilər. Bir vaxtlar bu yatağın mişar daşlarından Ağdam və ətraf rayonlarda yaşayış və inzibati binaların tikintisində geniş istifadə edilmişdir. Artıq yatağın istismarı ilə bağlı müvafiq qurumlar tərəfindən tender müsabiqəsi keçirilib və onun gələcək istismarçısı – “Şahbulaq Mining” şirkəti müəyyən edilibdir.

Qarqarçay və Xaçınçay çaylarının yatağında aşkar edilmiş nəhəng qum-çınqıl ehtiyatları da 30 illik işğal dövründə dağıdılmış ərazilərimizin bərpasına və yenidən dirçəldilməsinə xidmət edəcəkdir. Dağ çaylarının gətirmə konuslarında mövcud olan çox böyük yeraltı şirin su ehtiyatları Ağdam rayonunun yaşayış məntəqələrinin içməli suya olan tələbatını ödəməkdə mühüm mənbədir.

Ağdam rayonunda getdikcə sürətlənən bərpa-quruculuq işləri ilə bərabər geoloji-axtarış və kəşfiyyat işlərinin bərpası ərazinin geoloji cəhətdən yenidən qiymətləndirilməsinə və rayonun mineral-xammal bazasının genişləndirilməsinə imkan verəcəkdir.

SON SÖZ

Deyilənə görə "Ağdam" sözünün mənası “günəş şüaları ilə nurlanmış işıqlı, ağ ev” deməkdir. Geoloq qənaətimə görə deyə bilərəm ki, Ağdamın ən zəngin mineral sərvəti onun ağ daşları, yəni əhəngdaşlarıdır. Mişar daşı, sement, qırmadaş və s. inşaat-tikinti materialı, eləcə də yeyinti və kimya sənayesində soda, gübrə, metallurgiyada flüs istehsalı üçün çox önəmli olan bu süxurların rayon ərazisində külli miqdarda – milyonlarla kub metr ehtiyatları mövcuddur (Şahbulaq Çobandağ, Boyəhmədli, Gülablı və s. yataqlar). Gün gələcək, bu ağ daşlardan tikilmiş saysız –hesabsız gözəl binalar Ağdamın ağ günlərinə şahidlik edəcək və “günəş şüaları ilə nurlanmış işıqlı, ağ ev”ləri düşmənlərimizə göz dağı, şəhidlərimizin ruhuna isə ərməğan olacaqdır.